

УДК 378. 147: 811. 162. 2

І. В. Абіх, студентка групи 422-3-3
О. П. Абіх, викладач української мови та літератури

Слов'янський коледж транспортної інфраструктури,
м. Слов'янськ, Україна
stzt@meta.ua

ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Досліджено проблему культури мовлення студентів у контексті підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: культура мовлення, фахове мовлення, мовленнєвий етикет.

I. M. Abikh, student, group 422-3-3
O. P. Abikh, teacher of Ukrainian language and literature

Sloviansk College of Transport Infrastructure,
Sloviansk, Ukraine
stzt@meta.ua

ISSUES OF STUDENTS' SPEECH CULTURE IN THE CONTEXT OF TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS

The article deals with the key issues of students' speech culture in the context of training of future specialists.

Key words: speech culture, occupational speech, speech etiquette.

Актуальність дослідження. Проблема, порушена у статті, є надзвичайно актуальною, оскільки сучасний період розвитку суспільства в нашій державі відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти, що дає змогу формувати духовно багате і професійно підготовлене покоління.

Варто зазначити, що в умовах глобалізації інформаційно-інноваційних тенденцій та створення системи безперервної освіти першочергового значення набуває проблема формування особистості сучасного фахівця, виховання в нього якостей ділової людини, що характеризують можливості особистісного потенціалу в суспільно-громадській, державно-політичній, виробничій сферах тощо. Саме тому необхідною складовою професійної компетентності майбутніх фахівців є культура мовлення. У першу чергу, вона реалізується у професійних ситуаціях і виявляється в адекватній мовленнєвій поведінці, висококультурній інтерактивній взаємодії фахівця у ситуаціях, що пов'язані з виконанням певних професійних завдань.

Особливої актуальності набуває проблема виховання у мовця загальнолюдських ціннісних орієнтирів, оскільки культура мовлення всього нашого суспільства і культура мовлення студентів зокрема – це чи не найяскравіший показник стану їх моральності, духовності, культури взагалі.

Мовлення людини – це своєрідна візитна картка, це свідчення рівня освіченості людини, її культури, а разом з тим, через сукупну мовленнєву практику мовців – це і показник культури суспільства.

Нині культура і мова виявилися об'єднаними в царині духовних вартостей кожної людини і всього суспільства. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що через низьку культуру мови виявляються виразні ознаки бездуховності.

Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську чи навпаки перестали хвилювати людей.

Тому **метою статті** є висвітлення значення культури мовлення студентів у контексті підготовки майбутніх фахівців, а також визначення чинників, що впливають на мовленнєву культуру та аналіз гальмівних факторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український мовленнєвий етикет, на думку М. Стельмаховича, – це національний кодекс словесної добропристойності, правила ввічливості. «Він сформувався історично в культурних верствах нашого народу й передається від покоління до покоління як еталон порядної мовленнєвої поведінки українця, виразник людської гідності й честі, української шляхетності й аристократизму духу... Українське виховання застерігає дітей і молодь від вживання грубих, лайливих, образливих слів» [6, с. 21].

Мовленнєвий етикет висуває перед студентами, що спілкуються, певні вимоги: їх розмова має бути ввічливою, статечною, пристойною, а самі комуніканти мають виявляти один до одного уважність і чемність.

Культуру ділового спілкування можна визначити як сукупність моральних норм та уявлень, що регулюють поведінку і взаємини людей у процесі їхньої виробничої діяльності. Культура ділового спілкування сприяє встановленню й розвитку відносин співробітництва й партнерства між колегами, керівниками й підлеглими, партнерами й конкурентами, багато в чому визначаючи її ефективність: чи будуть ці відносини успішно реалізовуватися в інтересах партнерів або ж стануть малозмістовними, неефективними, а то й зовсім припиняться, якщо партнери не знайдуть взаєморозуміння.

Саме тому культура мовлення – це сукупність таких якостей, які найліпше впливають на адресата з урахуванням конкретної ситуації, поставлених мети і завдань. До них належать: точність, зрозумілість, чистота мови, багатство й розмаїтість, виразність, правильність.

Сьогодні існують значні недоліки розвитку професійного мовлення. Ці тенденції розвиваються на тлі так званої «філологічної катастрофи», про яку останнім часом ведуть мову як мовознавці, так і широкі кола педагогічної громадськості, і яку пов'язують з тим, що для переважної частини нашої молоді на задній план відійшла не тільки книга, а й власне літературна мова, поступившись молодіжному сленгу чи суржику. За таких умов значна частина фахівців потрапляють до ВНЗ зі значними прогалинами у знаннях з літературної мови, а більшість з них не володіє українським мовленням у достатньому обсязі.

Поширення сленгу серед молоді самі студенти пояснюють тим, що саме мова аргументує їм якнайкраще висловити свій емоційно-експресивний стан.

Лексика студентів особливо в останні роки тяжіє до активізації «знижених» лексичних засобів, які отримали можливість без обмежень сполучатися з усіма

стилістичними опонентами: молодіжним, злочинним жаргонами, жаргоном музикантів, жаргоном комерсантів, комп'ютерним жаргоном. Але чи завжди це можна пояснити тим, що жаргонізми виступають як засіб експресивної номінації? Взаємопроникнення сленгу різних арготичних груп, особливо кримінальної, у студентську, мабуть, можна пояснити і посиленням криміногенної ситуації, надмірною романтизацією деякими студентами життя кримінального світу. На культуру мовлення студентів коледжу не менше впливає й «антиетикет» – вульгаризми, лайки, прокльони тощо, які ображають, принижують, бажають зла. Таке мовлення веде до поступового деградування особистості, до її духовної збідності.

Багатьом сучасним студентам притаманна звичка лихословити. Деякі вважають, що лихослів'я, брудна лайка допомагають зняти стрес, психічне навантаження. Але саме така «мова» має антигромадський характер, вона «забруднює» наше суспільство, має негативний вплив та аж ніяк не відповідає традиціям української народу, його ментальності. «Негативізм цих слів і виразів поширюється на ставлення до різних і близьких, до природи і народу, до національних вартостей, до всього святого» [2, с. 16].

До лексики з обмеженим вживанням належать і вульгаризми, що спричиняють антиетикетне мовлення. Вульгаризм – «грубе слово або вираз, що перебуває поза нормами літературної мови» [1, с. 34]. Такі слова не прийняті у мовленнєвому етикеті. Використання їх призводить до зниженості, неохайності, засміченості мовлення, яких необхідно позбутися.

Якби таких антиетикетних одиниць не існувало в мові, то, напевно, їх не було б і в свідомості мовців. Спілкувальники не мали б головних мовно-поведінкових моделей, засобів вираження недоброго, непорядного ставлення до інших людей, так би мовити інструментарію антиетикетності.

На антиетикетну поведінку мовців впливає інвективна лексика та фраземіка.

Дослідження інвективної лексики показують, що тепер хлопці і дівчата лаються однаково, тільки в лихослів'ї хлопців простежується якась впевненість в собі, а в лихослів'ї дівчат – істерика. Жінці, яка виступає еталоном добропорядності, не личить лихословити. Однак, з уст сучасних жінок та дівчат можна почути брудні слова. Вони вважають, що від того їхня мова буде «крутіша».

Лихослів'я є ознакою того, що серце людини переповнене скверною, тобто чимось недобрим та нечистим. Тоді морально гине не тільки людина, яка лихословить, але й оточуючі. Найбільше шкоди приносить лихослів'я дітям, які чуючи від дорослих «матюки» та прокльони, самі «заражаються» цим. Діти, як губка, всмоктують в себе все, що чують та бачать, і намагаються імітувати це.

Інвективна лексика – це патологія, дисгармонія, забруднення всього оточуючого. Вона спричиняє моральну деградацію внутрішнього світу людини. Ця лексика проникла у всі сфери культурного життя: літературу, телебачення тощо. Найбільше таке явище, як лихослів'я, спостерігається серед студентів та підлітків. Воно виступає еталоном входження в підліткову субкультуру та засобом їхнього самовираження.

Однією з важливих та найпозитивніших рис людини є комунікабельність. Саме людина має здатність спілкуватися, бути товариською з іншими. Хороші манери в спілкуванні – це приклад високоосвіченої та культурної людини. Існують так звані «хиби у спілкуванні», які свідчать про «порушення стандартів культурної поведінки, етичних та естетичних норм у використанні вербальних та невербальних засобів комунікативної взаємодії» [4, с. 6].

Мовний же етикет сприяє формації мовної особистості. Поняття мовної особистості використовує у своїх працях Ю. М. Караулов. Для нього, мовна особистість – це «не будь-який мовець, а лише той, хто відповідально ставиться до свого мовлення та володіє сукупністю мовленнєвих вмінь» [4, с. 9]. Дотримання норм етикету у мовній комунікації означає, що людина володіє етичною культурою та вміє керувати і контролювати свої почуття та поведінку.

Підсумовуючи, можна ствердити, що мовлення має надзвичайно велике значення в житті людини, воно є не тільки засобом спілкування, але й також і виявом внутрішнього багатства (чи бідності) особистості та могутнім засобом її зростання (чи падіння).

Досить прикро спостерігати за студентами, яким притаманна манера хамства, зухвалість у поведінці; непристойні та вульгарні жарти. З такими людьми неможливо уникнути комунікативних девіацій, бо пристойна, вихована людина ніколи не буде спілкуватися з брутальною людиною, сперечатися, вислуховувати його аргументи. Щоб досягти комунікативної мети, потрібно учасникам спілкування дотримуватися комунікації, правил мовленнєвого етикету, зокрема, правил використання невербальних засобів спілкування.

Тому робота над культурою мовлення сучасного студента – це і велика виховна робота з молодістю людиною, якій потрібно прийняти духовну істину – «культура мовлення – не інтелігентська забаганка, а життєва необхідність для народу» [3, с. 18]. А майбутній випускник вищого навчального закладу – людина, яка відповідатиме не лише за якісне виконання роботи, а й за духовний мікроклімат колективу, який тримається на спілкуванні за допомогою слова. Тому мова кожного має бути змістовною, правильною і чистою; точною, логічною, багатією, доречною, виразною і образною. Використовувати жаргонні, нецензурні, грубі слова майбутній керівник не має права.

Студенти мають оволодіти правилами поведінки, вивчити формули мовного етикету, пам'ятати, що необхідною й важливою складовою частиною спілкування є ситуації «ввічливого контакту» між комунікантами, зокрема, ситуації вітання, знайомства, прощання, подяки, вибачення, поздоровлення.

Основи культури спілкування кожної людини закладаються в сім'ї, школі. Але, очевидно, і в школі, а головне, у сімейному оточенні діти часто не чули від однолітків і батьків ввічливих слів. Мабуть, спілкування в деяких сім'ях обмежується лише наказовими формами і у вигляді не лише літературних виразів. Це підтверджують і результати анкетування студентів. Із опитаних 286 студентів написали, що використовують постійно формули мовного етикету і не уявляють собі спілкування без них лише 152; використовують зрідка – 80; вважають, що можна обійтися без них – 54.

Тобто більшість студентів все ж таки дбає за чистоту мови, уникає використання вульгарних слів.

Мовленнєва культура майбутнього фахівця визначається через його мовленнєвий досвід, який включає в себе практику мовного спілкування, постійне використання мови з метою пізнання середовища і самого себе.

Висновки. У професійному спілкуванні потрібно застосовувати правила етики та естетики, тому що саме органічне поєднання добра і краси у комунікативній взаємодії породжує мистецтво спілкування. Для того, щоб бути успішним у цьому мистецтві, потрібно

з умінням застосовувати його у щоденній мовній практиці, а саме, зацікавити людей при розмові, навчитись критикувати, не образивши людину, бути приємним співрозмовником, правильно володіти голосом при спілкуванні.

У наш час затребуваність фахівця на ринку праці, його конкурентоспроможність у значній мірі залежать від вільного володіння рідною мовою, вміння ефективно спілкуватися, від знань, прийомів мовленнєвого впливу та переконання. Отже, формування мовленнєвої культури відіграє важливу роль в успішній професійній діяльності майбутнього фахівця.

Література

1. Берегівська Е. М. Молодіжний сленг: формування і функціонування / Е. М. Берегівська // Питання мовознавства, 1996. – № 3. – С. 32–41.
2. Бобахо В. А., Левікова С. І. Сучасні [тенденції](#) молодіжної культури: [конфлікт](#) чи спадкоємність поколінь? / В. А. Бобахо // [Суспільні науки](#) і сучасність. – 1996. – № 3. – С. 56–60.
3. Мацюк З. Українська мова професійного спрямування : навч. посібник / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К. : Каравела, 2009. – 352 с.
4. Непийвода Р. Як усе ж таки запровадити українську мову у наших вузах? / Р. Непийвода // Державність української мови і мовний досвід світу: Матеріали міжн. конф. – К., 2000. – 444 с.
5. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. — К. : Алерта, 2010. – 694 с.